

**OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDA HAMDA
AYOLLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN JINOYATLARNI
PROFILAKTIKSINI TASHKIL ETISH.**

G‘aniyev Farrux Taxirjanovich

*O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi
faoliyati kafedrasida katta o‘qituvchisi Toshkent, 100197, O‘zbekiston*

e-mail: fargan77@bk.ru

orcid.org/0009-0005-2423-050X

G‘aniyeva Gulandon Ibragimovna

*Namangan davlat universitetining Psixologiya (faoliyat turlari bo‘yicha)
yo‘nalishi 2-kurs magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqola O‘zbekiston Respublikasi ichki ishlar organlari profilaktika inspektorlarining oila-turmush munosabatlari doirasida hamda ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar profilaktikasi faoliyatini tashkil etish masalalariga bag‘ishlangan. Maqolada normativ-huquqiy baza tahlil qilinib, faoliyatni tashkil etishdagi asosiy muammolar – oilaviy zo‘ravonlik va ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning sabablarini chuqur tahlil qilmaslik, individual profilaktika dasturlarining tizimsizligi, xotin-qizlar masalalari bo‘yicha inspektorlar bilan hamkorlikning yetarli emasligi hamda axborot-tahlil ishlarining samarasizligi aniqlangan. Genderga hassos profilaktika yondashuvlarini rivojlantirish, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish va mahalla darajasida qo‘shma chora-tadbirlarni tashkil etish bo‘yicha amaliy takliflar ilgari surilgan. Xorijiy davlatlarda oilaviy zo‘ravonlik va ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar profilaktikasida genderga yo‘naltirilgan (gender-responsive) va jamoatchilikka yo‘naltirilgan politsiya modellari tajribasi o‘rganilib, O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari oilaviy zo‘ravonlik va ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning oldini olish samaradorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.*

Kalit so‘zlar: *Profilaktika inspektori, oila-turmush munosabatlari, ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar, oilaviy zo‘ravonlik, genderga yo‘naltirilgan*

profilaktika, gender-responsive policing, individual profilaktika, mahalla yettiligi, obod va xavfsiz mahalla, ichki ishlar organlari.

Annotation: *This article is devoted to the issues of organizing the activities of prevention inspectors of the internal affairs bodies of the Republic of Uzbekistan within the framework of family and domestic relations, as well as the prevention of crimes committed by women. The article analyzes the regulatory framework and identifies the main problems in organizing activities - inadequate analysis of the causes of domestic violence and crimes committed by women, the lack of a system of individual preventive programs, insufficient cooperation with inspectors on women's issues, and the ineffectiveness of information and analytical work. Practical proposals were put forward for the development of gender-sensitive preventive approaches, the introduction of digital monitoring systems, and the organization of joint activities at the mahalla level. Gender-oriented in the prevention of domestic violence and crimes committed by women in foreign countries (gender-responsive) and community-oriented police models were studied, and opportunities for adaptation to the conditions of Uzbekistan were considered. The research results can serve to increase the effectiveness of prevention of domestic violence and crimes committed by women.*

Keywords: *Prevention inspector, family and marital relations, crimes committed by women, domestic violence, gender-responsive prevention, gender-responsive policing, individual prevention, mahalla seven, prosperous and safe mahalla, internal affairs bodies.*

O‘zbekiston Respublikasida oilaviy zo‘ravonlik va ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar profilaktikasi davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni (2019 yil, o‘zgartirishlar bilan) va 2024 yil 14 noyabrdagi O‘RQ-996-son “Bolalarni zo‘ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni oilaviy zo‘ravonlikning oldini olishda normativ bazani yanada mustahkamlagan[1,2].

Profilaktika inspektorlari ushbu sohada mahalla darajasida asosiy ijro etuvchi sub’ekt bo‘lib, oilaviy nizolarni bartaraf etish, zo‘ravonlik qurbonlarini himoya

qilish va ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar (jinoyat kodeksining 104, 105, 112, 118, 139-moddalari va boshqalar) sabablarini o‘rganishga mas’uldir[3].

“Obod va xavfsiz mahalla” tamoyili doirasida (2024 yil 30 noyabrdagi 801-son qaror) profilaktika inspektorlari xotin-qizlar masalalari bo‘yicha inspektorlar va mahalla yettiligi bilan hamkorlikda faoliyat olib boradi[4]. Biroq amaliyotda profilaktika faoliyatini tashkil etishda genderga hassos yondashuvning yetarli emasligi, oilaviy zo‘ravonlik va ayollar jinoyatchiligi sabablarini kompleks tahlil qilmaslik, individual profilaktika dasturlarining tizimsizligi va raqamli monitoring vositalaridan kam foydalanish kabi jiddiy muammolar saqlanib qolmoqda.

Ushbu maqola mazkur kamchiliklarni tahlil qilish va profilaktika inspektorlarining oila-turmush munosabatlari doirasida hamda ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar profilaktikasi faoliyatini tashkil etishning samarali yo‘nalishlarini aniqlashga qaratilgan.

Tadqiqot normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, ilmiy adabiyotlar obzori, qiyosiy-huquqiy metod va holatlar tahlili usullariga asoslangan. Asosiy manbalar sifatida quyidagilar o‘rganildi:

– O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni va uning amaliyotda qo‘llanishi[1]

- O‘RQ-996-son Qonun (2024)[2]

- PQ-2896-son (2017) va PQ-801-son (2024) qarorlari[3,4]

- IIV va xotin-qizlar masalalari bo‘yicha qo‘mita ma‘lumotlari (2022–2025 yillar statistikasi)

– Xalqaro tajriba – UN Women, UNODC va WHO ning genderga yo‘naltirilgan profilaktika qo‘llanmalari[5]

Profilaktika inspektorlarining oila-turmush munosabatlari doirasida va ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar profilaktikasi faoliyatini tashkil etish quyidagi asosiy yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

1. Oilaviy zo‘ravonlikning oldini olish (himoya orderi chiqarish, jabrlanuvchilar bilan individual ish, nizolarni mediatsiya qilish)

2. Ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarning sabablarini o‘rganish (iqtisodiy qiyinchilik, psixologik stress, oilaviy zo‘ravonlik qurbonligi, residiv xavfi)

3. Xotin-qizlar masalalari bo‘yicha inspektorlar va mahalla faollari bilan hamkorlik

4. Profilaktik hisobga olish va individual dasturlar ishlab chiqish

Amaliyotda kuzatilayotgan asosiy muammolar:

- Genderga hassos tahlilning yetarli emasligi (ayollar jinoyatchiligining ijtimoiy-psixologik sabablariga kam e'tibor)
- Individual profilaktika dasturlarining tizimsizligi va standartlashtirilmagani
- Raqamli monitoring va xavfni baholash tizimlarining yo'qligi
- Profilaktika inspektori va xotin-qizlar masalalari bo'yicha inspektor o'rtasidagi funksiyalar takrorlanishi va muvofiqlashtirishning pastligi

Yuqorida keltirilgan takliflarni amalga oshirish uchun quyidagi omillarni hisobga olish lozim:

- Oilaviy zo'ravonlik va ayollar jinoyatchiligining ko'p hollarda o'zaro bog'liqligi (zo'ravonlik qurbonligi → stress → jinoiy xatti-harakat)
- Profilaktika inspektorining faoliyatida "jabrlanuvchi-huquqbuzar" modelini qo'llash zarurati (bir xil ayol bir vaqtda ham qurbon, ham huquqbuzar bo'lishi mumkin)
- Genderga hassos yondashuvning normativ-huquqiy bazasini yanada mustahkamlash zarurati
- Raqamli vositalarsiz xavf guruhidagi oilalar va ayollarni samarali monitoring qilish imkonsizligi
- Profilaktika inspektorining yukining ortiqchaligi va u bilan xotin-qizlar masalalari bo'yicha inspektor o'rtasidagi funksiyalar takrorlanishi

Ushbu muammolarni hal etish uchun profilaktika inspektori faoliyatida genderga yo'naltirilgan (gender-responsive) va tiklovchi (restorative) yondashuvlarni kuchaytirish zarur.

Xorijiy davlatlarda oilaviy zo'ravonlik va ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar profilaktikasi quyidagi modellar asosida tashkil etiladi:

- Gender-responsive policing** (AQSh, Kanada, Avstraliya) – ayollar jinoyatchiligining gender omillariga asoslangan profilaktika
- Coordinated community response (CCR)** (AKSh, Buyuk Britaniya) – politsiya, ijtimoiy xizmatlar, NNT va sud tizimining muvofiqlashtirilgan harakati
- Restorative justice in domestic violence cases** (Yangi Zelandiya, Norvegiya)
- zo'ravonlik qurbonlari va huquqbuzarlarning tiklanish jarayoniga jalb etilishi

– Risk assessment tools** (DASH, SARA, ODARA) – xavf darajasini aholash vositalarining keng qo'llanishi

O'zbekiston sharoitida ushbu tajribani moslashtirish uchun quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

– Profilaktika inspektori va xotin-qizlar masalalari bo'yicha inspektor o'rtasidagi funksiyalarni aniq ajratish + qo'shma protokollar yaratish

– Oilaviy zo'ravonlik va ayollar jinoyatchiligi uchun maxsus xavf baholash vositalarini (risk assessment tool) ishlab chiqish va joriy etish

– Mahallada "Oilaviy xavfsizlik guruhi" kabi qo'shma ishchi guruhlarni tashkil etish

– Raqamli platforma orqali oilaviy zo'ravonlik signallarini qabul qilish va tezkor javob berish tizimini yaratish

Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorlarining oila-turmush munosabatlari doirasida hamda ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar profilaktikasi faoliyatini tashkil etishni takomillashtirish uchun genderga hassos yondashuvni kuchaytirish, xavfni ilmiy baholash tizimini joriy etish, raqamli monitoringni rivojlantirish va mahalla darajasida muvofiqlashtirilgan harakatlarni ta'minlash zarur. Bu choralar nafaqat oilaviy zo'ravonlik va ayollar jinoyatchiligini kamaytirishga, balki umuman jamiyatdagi gender tenglik va xavfsizlik darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

[1] O'zbekiston Respublikasining "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni (o'zgartirishlar bilan). LEX.UZ

[2] O'zbekiston Respublikasining O'RQ-996-son 14.11.2024 y. "Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. LEX.UZ

[3] O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (o'zgartirishlar bilan). LEX.UZ

[4] O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 801-son 30.11.2024 qarori "Obod va xavfsiz mahalla". LEX.UZ

[5] UN Women. Handbook for National Action Plans on Violence Against Women (2021–2025)

[6] Gender-responsive Policing: A Global Review. UNODC & UNDP, 2023

[7] Responding to Domestic Violence: Best Practices from Australia and New Zealand. ANROWS & New Zealand Ministry of Justice, 2022

8. Takhirzhanovich G. F. et al. IMPROVEMENT OF THE ACTIVITIES OF PREVENTION INSPECTORS IN THE PREVENTION OF RECIDIVIST CRIMES AMONG WOMEN //Shokh Articles Library. – 2026. – T. 1. – №. 1.

9. Takhirzhanovich G. F. et al. IMPROVEMENT OF MATERIAL AND TECHNICAL SUPPORT FOR THE ACTIVITIES OF THE CRIME PREVENTION SERVICE OF INTERNAL AFFAIRS BODIES //Shokh Articles Library. – 2026. – T. 1. – №. 1.

10. Ustayevich K. A. et al. IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATION AND COORDINATION OF THE ACTIVITIES OF SUPPORT POINTS OF INTERNAL AFFAIRS BODIES //Shokh Articles Library. – 2026. – T. 1. – №. 1.

11. Eshqobilov A., Farrux G. A. PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING KIBERJINOYATCHILIKNI OLDINI OLIISH FAOLIYATI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – T. 2. – №. 6. – C. 216-220.

12. Qizi I. M. N., Taxirjanovich G. A. F. PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZALIKLAR PROFILAKTIKASIDA ADLIYA ORGANLARI BILAN HAMKORLIGI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – T. 2. – №. 1. – C. 34-38.

13. Qizi M. M. M., Taxirjanovich G. A. F. YOSHLAR BILAN ISHLASHDA JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISH MAVZUSIDA //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – T. 2. – №. 1. – C. 44-47.

14. Takhirzhanovich G. F. et al. IMPROVEMENT OF THE ACTIVITIES OF PREVENTION INSPECTORS IN THE PREVENTION OF RECIDIVIST CRIMES AMONG WOMEN //Shokh Articles Library. – 2026. – T. 1. – №. 1.

15. Ustayevich K. A. et al. IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATION AND COORDINATION OF THE ACTIVITIES OF SUPPORT POINTS OF INTERNAL AFFAIRS BODIES //Shokh Articles Library. – 2026. – T. 1. – №. 1.

16. Toshboyev F. E. et al. QADIMGI MIGRATSIYALARNING USTURUSHONA IJTIMOYIY IQTISODIY HAYOTIGA TA’SIRI

//ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2026. – Т. 85. – №. 1. – С. 130-138.

17. Sevinsh S. MIGRATSIYA VA QOCHOQLAR MUAMMOSI //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2025. – Т. 57. – №. 1. – С. 265-268.

18. Qizi I. M. N., Taxirjanovich G. A. F. PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZALIKLAR PROFILAKTIKASIDA ADLIYA ORGANLARI BILAN HAMKORLIGI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 1. – С. 34-38.

19. Eshqobilov A., Farrux G. A. PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING KIBERJINOYATCHILIKNI OLDINI OLIH FAOLIYATI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 6. – С. 216-220.

20. Eshqobilov A., Farrux G. A. PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING KIBERJINOYATCHILIKNI OLDINI OLIH FAOLIYATI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 6. – С. 216-220.

21. Qizi I. M. N., Taxirjanovich G. A. F. PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZALIKLAR PROFILAKTIKASIDA ADLIYA ORGANLARI BILAN HAMKORLIGI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 1. – С. 34-38.

22. Qizi I. M. N., Taxirjanovich G. A. F. PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZALIKLAR PROFILAKTIKASIDA ADLIYA ORGANLARI BILAN HAMKORLIGI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 1. – С. 34-38.

23.

24. Eshqobilov A., Farrux G. A. PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING KIBERJINOYATCHILIKNI OLDINI OLIH FAOLIYATI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 6. – С. 216-220.

25. Eshqobilov A., Farrux G. A. PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING KIBERJINOYATCHILIKNI OLDINI OLIH FAOLIYATI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 6. – С. 216-220.

26. Qizi I. M. N., Taxirjanovich G. A. F. PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZALIKLAR PROFILAKTIKASIDA ADLIYA ORGANLARI BILAN HAMKORLIGI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – T. 2. – №. 1. – C. 34-38.